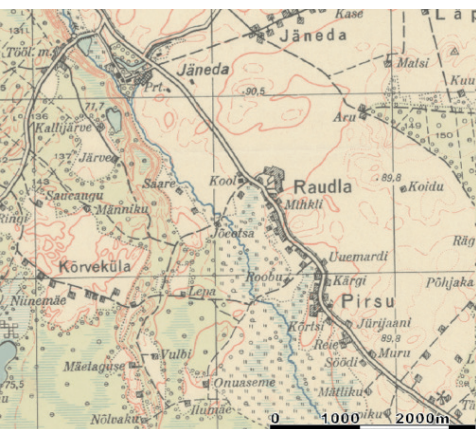

JÄNIJÕEST

Jänijõgi asub Põhja-Eestis, kus saab alguse Kukevere küla lähistelt Järvamaal ning voolab ka Lääne-Virumaal ja Harjumaal kuni suubub Jägala jõkke. Jänijõe kogupikkuseks on 31,6 km ning valgala suurusks 172 km². Jänijõgi on ajas võrdlemisi palju muutunud. 1938. aasta Jänijõe kirjeldustes on Kukevere ja Jäneda ümbruses peamiselt sood, mis Nõukogude okupatsiooni ajal kuivendati ning kus Jänijõge ka seetõttu süvendati ja sirgendati, et kuivendusvee ärajuhtimine oleks võimalikult kiire ja efektiivne. Seetõttu asub Jänijõe ülemjooks lähtest kuni Jäneda Veskijärveni intensiivselt majandataval põllumajandusmaastikul ning jõe looduslik seisund on kesine.

Jänijõge tuleb lugeda kõrge prioriteediga veekoguks, sest ta on lõheliste elupaika ja paikneb suures ulatuses looduskaitsealal, täpsemalt, Kõrvemaa maastikukaitsealal, mille kaitse-eesmärkide hulgas on allikatoiteliste jõeelupaikade looduslikkuse säilitamine. Samal ajal on Jänijõgi populaarne puhke- ja turismisihtkoht, sh tuntud kalajõgi.

Jänijõgi Eesti 1935. aasta topograafilisel kaardil.

On näha, et jõe ülemjooksu ääres on peamiselt sood, mida Nõukogude perioodil intensiivselt kuivendama asuti. Praegu asuvad kuivendatud maa- del peamiselt karjamaad.

HARULDANE UHTLAMMIMETS

Lisaks Jänijõe olulisusele kalajõe ning allikatoitelise jõeelupaigana on tema kallastel Eestis küllaltki haruldane metsatüüp – uhtlammimets, mis asub Jänijõe keskjooksul Kõrvemaa maastikukaitsealal.

Uhtlammimets Jänijõel

Jänijõe uhtlammimets

Jänijõe keskjooksul saab alguse ka Eestis praeguseks suhteliselt haruldaseks muutunud metsatüüp – uhtlammimets, mis asub ca 3 km pikkuse ning ca 50 – 200 meetri laiuse vööndina jõe kallastel.

Uhtlammimetsa kujunemise ja säilimise peamiseks eelduseks on orgaanikarikkad alluviaalmullad, mis kujunevad iga aastaste kevadiste suurvete poolt kantavatest settematerjalidest. Tänu võrdlemisi paksule orgaanika- ja toitaainerikkale settekihile on uhtlammimetsad ka liigirikkad. Loodusuurijad on tõdenud, et väärispuuliikide (nt. jalakas, saar, künnapuu) tõttu ongi uhtlammimetsad ohus ning suures osas hävinud. Kui praegu on tõepoolest väärispuid näha vaid üksikute eksemplaridena, siis muus osas on mets jätkuvalt liigirikas. Metsas kasvab läbisegi hall- ja sanglepp, kuusk, vaher, pärn, toomingas, kask ning üksikute puudena jalakas, saar ja künnapuu. Lisaks rikkalikule puurindele on mitmekesine ka põõsa- ja rohurinne ning metsiku looduse muljet võimendavad ka laialdaselt levivad sõnajalad ning väetidenähted puudel ja põõsastel olev humal. Kui jõe kaldad on palistatud lopsaka taimkattega, mis suvisel perioodil on raskesti läbitav, siis jões olev taimestik on võrdlemisi liigivaene ning vaid jõesängi madalamas osas esineb ujuvat penikeelt, kollast vesikuppu, hundinuia, võhumõõka ning soovõhka. Metsiku looduse ilmet võimendavad veel kobraste poolt langetatud puud ning mastaapsed koprapaisud – Jänijõe keskjooksule on moodustunud justkui suur delta, kus jõe algset voolusängi on esiti raske märgata uute ja väiksemate voolusängide tõttu.

Koprapais Jänijõe uhtlammimetsas

JÄNIJÕE KEHV KESKKONNASEISUND

Veekeskkonda ohustavad peamiselt liigsed toitained (nt lämmastik), mis kanduvad vette jõe ümbritsevast piirkonnast ehk valgalalt, kus jõgi oma vee saab. Toitaineid tuleb nii põllumaalt kui reoveekäitlemisest.

Ida-Eesti Veemajanduskava kohaselt on Jänijõgi kesises seisundiklassis ning **hajukoormuse vähendamine** on oluline nii haritavalt maalt kui ka kanaliseerimata elanikkonnaga piirkondades, et saavutada jões hea ökoloogiline seisund.

Eestimaa Looduse Fondi poolt läbi viidud veeuuringud 2017. a sügisel ja 2018. a kevadel kinnitasid, et Jänijõe ülemjooksul on püsivalt probleeme lämmastikuga, eeskätt just nitraatidega, mida ümberkaudsetelt põldudest kuivenduskraavide ja drenidega jõkke kantakse. Siseveekogudes ei ole lämmastik limiteerivaks toiteaineks ja seetõttu ta erilist ohtu jõgedele ja järvedele ei oma. Küll aga on lämmastik ohtlik Läänemerele, kuna seal on just lämmastik limiteerivaks toiteaineks. Kuna Jänijõgi suubub Jägala jõkke ning viimane omakorda Soome lahte, siis on lämmastiku ärakande vähendamine põllumajandusmaastikult siiski äärmiselt oluline. Lokaalsel tasandil on nitraatide ärakande ja leostumise vähendamine oluline ka põhja-vee seisukohalt.

Nõrgalt kaitstud põhjaveega ala suurendab nitraatide leostumist põhjavette.

Jänijõge valgala asub Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlikul alal ning seega suurem osa valgalast on nõrgalt või kaitsemata põhjaveega alal. Kaitsemata põhjaveega piirkondades on pinnakatte paksus vaid kuni kaks meetrit ning eriti tulevad need esile karstileht-rite ümbruses.

Kaitsemata või nõrgalt kaitstud põhjaveega ala tähendab seda, et näiteks maaharimise ja väetamisega peab olema väga ettevaatlik, et ei satuks liigselt nitraate põhjavette.

Ka kehtivad seal väetamisele rangemad nõuded kui kaitstud põhja-veega piirkondades. Osa põllule antud toitainetest liigub pindmise äravooluga jõkke, kuid näiteks nitraatide puhul on palju suuremaks probleemiks leostumine ehk kandumine põhjavette. Paljud nitraaditundliku ala kaevud on nüüdseks juba reostunud sedavõrd tugevalt, et mitmel pool ületab nitraatide kontsentratsioon põhjavees 50 mg/L, ehk vesi on joogiks kõlbmatu

MIDA TEHA JÄNIJÕE TERVISE PARANDAMISEKS?

- Kasutada keskkonnasõbralikke põllumajandusvõtteid (nt keskkonnasõbralikud põllumajandusvõtted, nõuetele vastav sõnnikukäitlus ja -hoidlad, toitainete bilansi koostamine jm)
- Keskkonnakaitsemeetmed põllumajanduses:
- Seadedrenaaž
- Settebasseinid ja puhastuslodud
- Avaveelised tehismärgalad
- Puhverribad
- Veekogude looduslikustamine
- Denitrifikatsiooniriba
- Aktiivfiltrid
- Kahetasandiline kraavitus

Lisainfot kodulehelt: <http://elfond.ee/projektid/janijoe-parandamine>

Karstivorm Jänijõe valgalal. Pikiküünd nõlval tekitab väiksed mikrokraavid, mis vihma korral suurendavad märkimisväärselt toitainete ärkannaet. Antud juhul liiguvad toitained otse karsti ja sealt põhjavette. Siin aitaks ärakannet vähendada ristküünd kallakuga, mis vähendaks märkimisväärselt toitainete ärakannet.

- Hoolitseda reovee käitlemise eest
- Võimalusel on soovitatav liituda üldkasutatava kanalisatsioonivõrguga.
- Selle puudumisel on mitmeid võimalusi reovett puhastada. Nt septik, imbväljak või immutustunnel, erinevad pinnasfiltersüsteemid.

Lisainfot reovee käitlemise võimaluste kohta:
<http://elfond.ee/projektid/janijoe-parandamine>

PEAMISED TEGEVUSED JÄNIJÕE KAITSEL

Eestimaa Looduse Fond koos partneritega Keskkonnaametist ja Põllumajandusametist viib läbi projekti Jänijõe hea tervise taastamiseks

Erinevate sihtgruppide koolitamine:

1. Loomapidajate koolitamine teadlikkuse tõstmiseks ja keskkonnasäästliku tootmise edendamiseks.
2. Keskkonnameetmete planeerimise alane koolitus, infomaterjalid maaparandussüsteemide projekteerijatele.
3. Põllumajandustootjate (sh maaharijate) koolitamine teadlikkuse tõstmiseks ja keskkonnasäästliku tootmise edendamiseks.
4. Toitainete bilansi koostamise alane koolitus põllumajandustootjatele.
5. Koolitus nõuetekohaseks reovee käitluseks.

Koolituste edukaks läbiviimiseks tegeldakse projekti esimesel aastal peamiselt valgala uuringutega (veeanalüüsid, setteproovid, visuaalne vaatlus jms) ning modelleerimisega. Sealhulgas kohtutaks iga sihtgrupi esindajaga, kellega viiakse läbi süvanõustamine.

KÕIK KOOLITUSMATERJALID ON LEITAVAD KODULEHELT:

<http://elfond.ee/projektid/janijoe-parandamine>

KONTAKT: janijogi@elfond.ee

ELF

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

Nõustamist ja uuringuid rahastab SA Keskkonnainvesteeringute Keskus projekti „Jänijõe keskkonnaseisundi parandamine” raames.

Jänijõgi

ja selle keskkonnaseisundi parandamine